

a villamos, annak sínei, csikorgó fékjei, vagonjai már Kisinyovból kerültek oda hadizsákmányként. Ezt a hadiszerecsét pedig Miklós cárnak százszoros sarccal fizette ki, nem a porta, nem a tatár kán, hanem Románia képében, nevében a magyar anyánk konyhapénze. Ki győzött és mennyit hajtott be az október hatodikán? Mert hogy nagy volt a forgalom a globalizáció előtt és alatt és után, az látható és érthető. És a gyanakvás kölcsönös maradt, mint mikor Isten tarka békítő ügynökei még nem tudták kezelni ezt, és Hét-torony vagy Duna-csatorna járt érte. Nagy és végleges ez. Valamint a gyász, a hiányérzet. Hiába születik már a Csaba nevű kis muszlim Egerben vagy Hamburg külvárosában. Így hallom szüntelenül a hátsó szándékot is. És füle van Trója óta. Annak a falnak, melyre a borsót hányjuk. Ez is elkezdődött újra... Mindenkitől elvettek tizenháromat, tizennégyet. Mindenki áldozott tizenháromat. Mindenkitől elfoglalták negyvennyolca, huszonharmadikája, november negyedikéje városát. A szabadság fogalma nem a jövő tétele, terve, előirányzata. A jövő legfennebb újra és újra eltüntetni, megsarcolni, rossz rubrikába próbálja elkönyvelni, előirányozni. A szabadság bárhol a világon csak azok kezébe illik - mint kard vagy valószínűleg - akik markából kilopták, kiszedték, kifacsarták.

* * *

Sütő András emlékezete

Lőrincz György

Csillag a ravatalon

Vasárnap van. Ünnepre hangolt, imára halkuló lélekkel ülök a papír előtt, keresgélem a szavakat: - *Sütő András* meghalt - kiáltja át a szomszéd szobából a feleségem. A kiáltás felerősödik, visszhangzik bennem, de a döbbenettől nem bírok megszólalni: - Te nem hallasz! Andris bácsi, meghalt! - jön át most már a szobámba is a feleségem. S ekkor belém nyilall: Sütő András, kisebbségi létünk szószólója meghalt. Megborzongok. Összerázkódom.

Ebben a pillanatban megkondulnak a harangok is, kondulnak, mondom, mert Székelyudvarhely a reformáció egykor utolsó stációja felekezetek városa: először a belvárosi református templomé szólal meg, aztán rázendít a Szent Miklós-hegyi katolikus, majd az unitárius templom harangja is.

Így zúgnak most a harangok Erdély-szerte - gondolom, mintha csak isteni sugallatra tennék. Meghalt Sütő, hirdetik a Mezőségben... Meghalt Sütő, szólnak a Barcaságban... Meghalt Sütő, kongnak a Partiumban... Sütő András, zsoltáros szavaink, csillagporos metaforáink Nagyfejedelme meghalt, zúgnak a szívekben.

Erdélyi harangok zúgjak - mondom magamban. Sorolni kezdem a műveit: *Anyám könnyű álmat ígér. Rigó és apostol, Perzsák, Egy lócsiszár virágvasárnapja, Csillag a máglyán, Káin és Ábel, Szuzai menyegző, Sikaszói fenyőforgácsok, Engedjétek hozzám jönni a szavakat, Balkáni gerle...*

Sütő András, nemzeti létünk, önazonosságunk fáklyás embere nem csak itt állt és másképp nem tehetett, egy fél évszázadon át gyújtogatta, rakta, a hamu porából élesztgette az „eszmélet erdőtüzeit”, hogy lobogó fényében, fagyos, zúzmarás, adventi időkben megfűroszthessük arcunk.

Itt állok, másképp nem tehetek, s tudom sorsproblémáink szószólója volt, szállóigévé vált a szó a penája hegyén.

Itt állok, másképp nem tehetek, hallom, miközben tudom: népe mesélő emlékezetében példabeszéddé magasztosult a szó, megtartó esszéiben, klasszikussá vált drámáiban az öntudat máglyatüzeit gyújtotta nekünk.

„A mindenkori pápák caraffái tudták - írta a *Rigó és apostol* című úti tünődéseiben még 1973-ban -, hogy a kiáltás erejét a visszhangon lehet csak lemérni. Éppen ezért a visszhangtalan citerásoknak és köldöknéző széplelkeknek megkegyelmeztek. A megalkuvásra hajlamosoknak annyi szólásszabadságot engedélyeztek, amennyi épp szükséges volt ahhoz, hogy önmaguk előtt is eltitkolják a rabságukat. (...)Az elnyomó hatalmak, miként a nők: nem osztoznak a szerelemben. Szervét Mihály lassú tűzű máglyán is váltig erősítgette, hogy híve a kálvini tanoknak, az ellenvéleménye csupán árnyalatbeli. Árnyalat nincs - mondták az égő hasábfák - csak rajzolatban. Vagy Genf, vagy Róma. Az igazság hiába igyekszik néha középre: póluson a helye”.

- Csillag a máglyán - mormolja a feleségem múltba nézőn, emlékezőn, talán az eltelt évekre gondolva, halkán, szinte csak önmagának.

- Csillag a ravatalon - mondom.

- Pusztakamarás fölött lehullt egy csillag - mondja a feleségem.

- Szimbólum élete így válik mítosszá - feleslem.

Gyászolunk. Sütő András halálával az erdélyi és az egyetemes magyar irodalom egyik legnagyobb alakját veszítette el. Klasszikus drámáiban, esszéiben népe, az erdélyi magyarság súlyos sorskérdésein át - önazonosság, emberi és nemzeti méltóság mellett - művei egyetemes emberi kérdésekre, sorsproblémákra is választ kerestek, s választ adtak.

Gyászolunk, miközben gazdagabbak lettünk. Hisz Sütő András halálával - mert a halál mindig összeköt minket - Erdély művelődési térképére egy újabb megtartó zarándokhely kerül.

Marosvásárhely, Farkaslaka, Csíksomlyó, ízlelgetem a szavakat.

Talán az élet is? A szeretet?

A szívekhez is egyenes az út - gondolom.

(Megjelent a *Polgári Élet* című hetilapban 2006. október első hetében Erdélyben)

* * *

„A lelkiismeret sohasem hazudik.”

(Ismeretlen)

* * *

Elhunyt az Írófejedelem

Erdélyi (romániai) magyar próza-, dráma-, és esszéíró. 1927. július 17-én született Erdélyben, Pusztakamaráson (Románia) szegényparaszti családban. 1940 őszétől a nagyenyedi Bethlen Kollégium, 1945 januárjától pedig a kolozsvári Református Kollégium diákja. 1946-tól a kolozsvári *Világosság* című lap munkatársa, majd 1948-tól a kolozsvári, majd bukaresti *Falvak népe* című hetilap munkatársa, 1950-1954 között főszerkesztője.

1954-1957 között a marosvásárhelyi *Igaz Szó* című irodalmi folyóirat főszerkesztő-helyettese. 1958-89-ig a *Művészet*, illetve *Új Élet* című marosvásárhelyi képeslap főszerkesztője. 1965 és 1977 között nemzetgyűlési képviselő, 1974 és 1982 között a Romániai írók Szövetségének alelnöke. Az erdélyi magyar nemzeti kisebbség méltatlan sorsa elleni tiltakozásai miatt 1980-ban Romániában betiltják műveinek kiadását, színdarabjainak bemutatását. 1990-ig Magyarországon publikál. 1990 márciusában nacionalista gyilkossági kísérlet áldozataként súlyosan megsebesül, egyik szemét elveszíti. 1992-1996 között a Magyarok Világszövetségének tiszteletbeli elnöke.

A nyolcvanas években az erdélyi magyarság emberi jogainak védelmében többször fordult nemzetközi fórumokhoz. A kilencvenes években publicisztikájának fő iránya is az „erdélyi változatlanságok” ellen irányul. 1970-ben megjelent, *Anyám könnyű álmot ígér* című nagysikerű regénye irányította rá az erdélyi és tágabb értelemben a kisebbségi magyar irodalmakra, s az irodalmon keresztül a kisebbségi magyarság sorsára a magyarországi olvasók figyelmét. Korábban a magyarországi politika a tévesen értelmezett internacionalizmus eszméje jegyében azt vallotta, hogy a nemzeti kisebbségek egy-egy ország belügyéhez tartoznak. Ennek a politikának a következtében a kisebbségi magyarságot rendkívül hátrányos helyzetben tartották Csehszlovákiában, Romániában, Jugoszláviában és Kárpátukrajnában egyaránt. Sütő András regényei, esszéi és drámái a hetvenes évek elejétől kezdődően a kisebbségi magyarság sajátosságának, értékeinek védelmében emelnek szót, művészi minőségükkel pedig a kisebbségi magyar irodalmakra irányítják a figyelmet, az egyetemes magyar irodalom élvonalához tartoznak.

Sütő András a hatvanas évek közepétől kezdődően sokat utazott. Járt a Szovjetunióban, Olaszországban, Bécsben, Nyugat-Berlinben, Oslóban, Stockholmban, Újvidéken. 1973 tavaszán egy hónapot tölt az Amerikai Egyesült Államokban és Kanadában. A későbbi évtizedekben is nagyon sok külföldi meghívást kapott Nyugat-Európába és Amerikába egyaránt. Amikor a hetvenes-nyolcvanas években rengeteg magyar, köztük sok író áttelepül Erdélyből Magyarországra, Sütő András marad Marosvásárhelyen és egyre aktívabban vesz részt az erdélyi magyarság autonómia-törekvéseiben.

(Prof. Dr. Görömbei András /Debreceni Egyetem/
saját jegyzetei alapján)

* * *